

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie. Instytut Spraw Społecznych i Zdrowia Publicznego

KATARZYNA JAGIELSKA

ORCID: 0000-0002-9953-5608

katarzyna.jagielska@up.krakow.pl

*Autorytet zawodu nauczyciela w opinii studentów
studiów nauczycielskich*

The Authority of the Teaching Profession in the Opinion of Teacher Education Students

PROPOZYCJA CYTOWANIA: Jagielska, K. (2021). Autorytet zawodu nauczyciela w opinii studentów studiów nauczycielskich. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 34(4), 153–170. DOI: 10.17951/j.2021.34.4.153-170.

ABSTRAKT

W artykule zaprezentowano wyniki badań własnych dotyczących postrzegania autorytetu zawodu nauczyciela przez studentów studiów nauczycielskich. W części teoretycznej zaprezentowano definicyjne ujęcie pojęcia „autorytet” oraz wskazano czynniki warunkujące postrzeganie nauczyciela przez uczniów jako autorytetu. W części empirycznej przedstawione zostały wyniki badań własnych. Analizie poddano 50 esejów napisanych przez studentów kierunków nauczycielskich (wiek 19–23 lata). Dobór próby badawczej był dogodny. Analiza treści esejów pozwoliła wyszczególnić cechy nauczyciela, które są postrzegane przez badanych jako cechy autorytetu. Do cech tych respondenci zaliczyli m.in. wartości moralne, otwartość, zaangażowanie w proces nauczania, motywowanie do działania, otwartość na drugiego człowieka. W poddanych analizie treści esejach studenci często wskazywali na to, że na swojej drodze edukacyjnej spotkali wiele antyautorytetów, czyli nauczycieli, którzy demotywowali ich do działania i poddawali nadmiernej krytyce. W konkluzjach przedstawiono praktyczne wnioski do przygotowywania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela.

Słowa kluczowe: autorytet; studenci studiów nauczycielskich; nauczyciel; autorytet zawodu nauczyciela; cechy nauczyciela

WPROWADZENIE

Dynamika zmian, jakich doświadczamy na co dzień, ma istotny wpływ na funkcjonowanie jednostki. Zmieniają się standardy życia, poprawia się jego jakość. Wraz z postępem rosną również nasze oczekiwania. Dotyczą one zarówno różnych wymiarów życia, jak i edukacji czy jakości kształcenia. Zmiany dotyczą też sposobu postrzegania zawodu nauczyciela, jego prestiżu czy budowania autorytetu nauczyciela. Jak słusznie zauważył Rafał Piwowski (2013, 2020), pedagodzy rzadko używają określenia „prestiz” w odniesieniu do nauczyciela, znacznie częściej zaś sięgają po słowo „autorytet” (nauczyciela).

Według Hanah Arendt (1994, s. 113) „postępowi współczesnego świata towarzyszy nieustający, coraz rozleglejszy i coraz głębszy kryzys autorytetu”. Kryzys ten jest wielowymiarowy i właściwie trudno znaleźć jego źródło. Trzeba jednak zauważyć, że w ciągu ostatnich kilkunastu lat obniża się prestiż zawodu nauczyciela. Wyniki analiza przeprowadzonych przez R. Piwowarskiego (2013, 2018, 2020) wskazują na tendencje spadkowe prestiżu zawodu nauczyciela i coraz niższe umiejscowienie go w hierarchii zawodów. Pedagodzy obniżający się prestiż zawodu „relatywnie rzadko tłumaczą własnym brakiem profesjonalizmu, niską jakością pracy czy złymi relacjami z uczniami i ich rodzicami” (Smak, Walczak, 2015, s. 62). Z badań przeprowadzonych przez Magdalenę Smak i Dominikę Walczak, wynika, że

(...) w narracjach nauczycieli rzadko pojawia się refleksja na temat własnych niedoskonałości oraz zachodzących zmian społecznych, rzutujących na społeczny odbiór ich profesji. Analiza materiału badawczego pozwoliła zaobserwować mechanizm polegający na zdejmowaniu odpowiedzialności za brak prestiżu zawodu z osób go wykonujących, a przenoszeniu jej na czynniki zewnętrzne, zwłaszcza makrospołeczne. (Smak, Walczak, 2015, s. 62)

Wydaje się, że kryzysu autorytetu nauczycieli należy upatrywać nie tylko w czynnikach zewnętrznych, ale również w czynnikach osobowych. Warto w tym miejscu przytoczyć opinię Henryki Kwiatkowskiej (2008), zdaniem której autorytet budowany na tradycyjnie pojmowanej roli zawodu i „zacności” szkoły ustępuje autorytetowi indywidualnemu, płynącemu z wewnętrznych wartości człowieka. Samo posiadanie autorytetu jest warunkiem koniecznym edukacji i wychowania. Nauczyciel autorytetem „staje się” w trakcie swojej drogi zawodowej, nabierając doświadczenia zawodowego, pogłębiając swoją wiedzę, udoskonalając swój warsztat pracy. Bycie autorytetem dla uczniów to posiadanie pewnych cech, które uczniowie dostrzegają i cenią.

Niemiecki pedagog Georg Kerschensteiner (1914, s. 103, za: de Tchorzewski, 2017, s. 192) wyraźnie podkreślał, że „bez autorytetu nie ma wychowania i nie ma kultury”. Na podstawie badań przeprowadzonych przez Teresę Olearczyk (2012, s. 12) można wskazać, że młodzież deklaruje potrzebę posiadania autorytetu. Wy-

nika ona m.in. z potrzeby kontaktu z autentyczną i wiarygodną osobą, potrzeby posiadania wzoru osobowego, dążenia do odnalezienia autorytetu w szkole w przypadku jego braku w domu czy też potrzeby kontaktu z osobą godną zaufania.

Faktem jest, że młodzi ludzie poszukują w nauczycielach autorytetu – kogoś, kto będzie dla nich wzorem, będzie ich wspierał, inspirował, komu będą mogli zaufać. Jest to ich wewnętrzna potrzeba – potrzeba kreowania relacji uczeń–Mistrz. Rodzi się zatem pytanie: Czy młodzi ludzie odnajdują w nauczycielach autorytet? Jeśli tak, to jakimi cechami obdarzony jest taki nauczyciel?

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie, jakie cechy posiada dla współczesnej młodzieży nauczyciel, który jest dla nich autorytetem. Cechy te zostały wyłonione na podstawie analizy esejów studentów kierunków nauczycielskich. W analizie wyników wskazano również na fakt, że wielu studentów w swoich esejach wskazało cechy nauczycieli antyautorytetów.

AUTORYTET I JEGO ZNACZENIE W ZAWODZIE NAUCZYCIELA

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji autorytetu, jest to bowiem pojęcie wielowymiarowe, amorficzne, wieloznaczne. Etymologii tego słowa można doszukać się w języku łacińskim, gdzie *auctoritas* oznacza powagę, znaczenie. Zgodnie z definicją słownikową autorytet to „ogólnie uznana czyjaś powaga, wpływ, znaczenie, przewaga” (Doroszewski, 2006). Henryk Rowid (1957, s. 257, za: de Tchorzewski, 2017, s. 197) zdefiniował autorytet jako „pewną swoistą właściwość, tkwiącą immanentnie w osobie, względnie w instytucji, dzięki której to właściwości podporządkowują się jej inne osoby, instytucje i grupy społeczne, w sposób mniej lub bardziej dobrowolny”. Można zatem stwierdzić, że autorytetem może być osoba, grupa społeczna lub instytucja posiadająca przymioty wzbudzające w jednostkach zaufanie, uznanie, szacunek. Odnosząc słowo „autorytet” do nauczyciela, mamy na myśli osobę, a nie instytucję, jaką jest szkoła. Uznanie kogoś za autorytet powinno być dobrowolne. Nie można nikomu narzucić postrzegania jednostki jako autorytetu. Barbara Skarga określa autorytet mianem „strażnika wartości”, uznając, że autorytetem „obdarza się kogoś, kto o tych wartościach stara się przypominać, kto jeszcze nie zwątpił w ich sens” (Skarga, 2007, s. 99; Łażewska, 2013). Autorytetem jest więc osoba, które kieruje się określonymi wartościami moralnymi. Według Henryki Kwiatkowskiej do przymiotów, którymi obdarzony jest autorytet, należy zaliczyć: rzetelne wykształcenie, moralną doskonałość, kompetencje zawodowe, bogactwo osobowości, skuteczność działania, realizowanie zadań społecznie użytecznych (Kwiatkowska, 2008, s. 28–38; Łażewska, 2013). Twierdzi ona również, że jednym z zadań osób obdarzonych autorytetem jest przekazywanie „sensów, wartości oraz norm postępowania” (Kwiatkowska, 2008, s. 145; Łażewska, 2013). Można zatem powiedzieć, że mianem autorytetu obdarza się osobę o określonych cechach osobowych, rzetelnym wykształceniu

i wysokich kompetencjach zawodowych oraz kierującą się w swoich działaniach określonymi wartościami moralnymi. Z kolei Józef Pieter zdefiniował autorytet bardziej ogólnie, stwierdził bowiem, że pojęcie to oznacza „przewagę czyjaś nad pojedynczymi osobami lub grupami społecznymi (dzięki większej wiedzy, sile, lepszemu charakterowi, władzy, pieniądзом i innym czynnikom), wyrażającą się uznaniem i podporządkowaniem” (Pieter, 1963, s. 28). Autorytetem cieszą się osoby, które zyskują uznanie w społeczeństwie, dające im przewagę nad innymi.

Bardzo obszerny artykuł pt. *Autorytet i jego struktura aksjologiczna* opracował Andrzej de Tchorzewski (2017). Szeroko dyskutuje w nim zagadnienie dotyczące tego pojęcia. Według niego pojęcie „autorytet” może oznaczać

(...) powagę władzy lub jednostki, którą kojarzy się z ich wpływem na życie zarówno zewnętrzne, jak i/lub wewnętrzne poszczególnych osób oraz ich zbiorów. Nie idzie nam tu o rozumienie autorytetu w znaczeniu władzy, gdyż ta nierzadko „urzędowy” autorytet przekształca w autorytarny system rządzenia, który wymusza bezwzględne posłuszeństwo poprzez to, że świadomie nadużywa swoich wpływów. (de Tchorzewski, 2017, s. 189)

Autor podkreśla też, że mówiąc o autorytecie, mamy na myśli

(...) termin, który jest powszechnie rozumiany jako powaga lub prestiż osoby bądź instytucji, które w świadomości konkretnego człowieka lub grupy społecznej wyróżniają się istotnym znaczeniem i odgrywają ważną rolę w ich życiu. Autorytet z racji swej natury ma zawsze wpływ na kogoś lub na coś. (de Tchorzewski, 2017, s. 192)

Przytoczone powyżej definicje bardzo dobrze odzwierciedlają ideę stawania się autorytetem. W edukacji bowiem można mówić właśnie o stawaniu się autorytetem. Nie jest to cecha przypisana do zawodu nauczyciela. Stawanie się autorytetem jest procesem i zawsze odbywa się przy udziale uczniów. Nauczyciel nie może narzucić uczniom postrzegania siebie jako autorytetu. To uczniowie uznają i dostrzegają w nauczycielu autorytet.

Rozważania teoretyczne sprowadzają się do wniosku, że pojęcie „autorytet” oznacza zawsze uznanie. To z kolei, bez względu na swój charakter, służy uzyskaniu przewagi, czy to w dobrej, czy to złej wierze, nad innymi osobami (de Tchorzewski, 2017, s. 194). Według A. de Tchorzewskiego badacze autorytetu wyodrębniają jego różne typy:

- autorytet merytoryczny, którym wyróżniają się osoby posiadające wyjątkowe uzdolnienia, umiejętności czy też szczególne kompetencje,
- autorytet moralny, który odnosi się do osób zyskujących poważanie ze względu na postępowanie zgodne z ogólnie uznawanymi wartościami i normami etycznymi,
- autorytet formalny, odnoszący się do osób pełniących jakąś ważną funkcję (de Tchorzewski, 2017, s. 194; por. Chałas, Maj, 2016, s. 132 i n.).

O autorytecie nauczyciela można mówić wówczas, jeśli mamy uczniów, którzy biorą udział w tworzeniu tego autorytetu. Uczniowie decydują, kto jest dla nich autorytetem, przypisując mu określone cechy. Według H. Kwiatkowskiej funkcjonalną granicą autorytetu nauczyciela jest autorytet ucznia (Kwiatkowska, 2008, s. 145). W ujęciu Marii Dudzikowej stawanie się autorytetem jest relacją trójczłonową. Odbywa się ona pomiędzy podmiotem, przedmiotem/obiektem oraz „dziedzina autorytetu”. Podmiotem jest osoba, która obdarowuje kogoś zaufaniem, przypisuje temu komuś wysokie kompetencje w jakimś obszarze oraz pozwala mu wpływać na siebie. Przedmiotem/obiektem jest ten, którego wpływowi podmiot się poddaje ze względu na wiarygodność i kompetencje. „Dziedziną autorytetu” jest obszar, w którym ten ktoś jest kompetentny i wiarygodny, czyli w którym ta relacja zachodzi. Jeśli ta trójczłonowa relacja zaistnieje, wówczas można mówić o ujawnieniu się autorytetu. Autorytetem rzeczywistym nauczyciel staje się zawsze przy współdziałaniu ucznia. Bez jego udziału nie można przypisywać sobie bycia autorytetem (Dudzikowa, 2008, s. 8; Dudzikowa, 2010, s. 10, za: Miko-Giedyk, 2018). Autorytetowi obiekt będący pod wpływem jego działania przypisuje pewne określone cechy. W literaturze pedeutologicznej można również odnaleźć informacje na temat tego, jakie cechy musi posiadać nauczyciel, aby cieszyć się poważaniem wśród uczniów. Zalicza się do nich m.in.: umiejętność docierania do ucznia, otwarcie na niego w ramach wspólnych wartości, walory osobowe nauczyciela, jego zaangażowanie w świat wartości kulturowych, tożsamość obywatelską, poziom etyczności i wrażliwości oraz poziom odpowiedzialności za własne czyny. Ważne są dyspozycje do działania w poczucie „bycia sobą”, w poczuciu własnej woli i tożsamości (Szempruch, 2013, s. 123). Autorytet nauczyciela trafnie definiuje wskazana przez Lecha Witkowskiego „zasada sześciu A”, według której autorytet to „autonomiczny autor autotelicznych aspektów autentycznie afirmowanych” (Witkowski, 2009, s. 354, za: Szempruch, 2013, s. 123). Zdaniem M. Dudzikowej autorytet urzeczywistnia się poprzez sprawdzenie jego szeroko pojętych kompetencji. „Dostrzeżenie, docenienie kompetencji wzbudza w jednostce zaufanie, a to daje gotowość do podporządkowania się. Pojawienie się gotowości sprawia, że autorytet staje się faktem”. Twierdzi ona również, że „nauczyciel będący autorytetem musi zawsze budzić podziw, uznanie, być przyjmowany bez zastrzeżeń” (Dudzikowa, 1995, s. 4; Dudzikowa, 2007, s. 169–170, za: Miko-Giedyk, 2018).

Nieodłączną cechą bycia autorytetem jest bycie podziwianym oraz posiadanie uznania uczniów. Uczniowie przypisują swoim autorytetom pewne cechy, które budzą w nich podziw, uznanie i chęć naśladowania. M. Dudzikowa w swoich rozważaniach wskazuje na nieodłączne cechy nauczyciela jako autorytetu. Zalicza do nich: imponowanie wiedzą merytoryczną, interesujące przekazywanie wiedzy, elastyczność, skuteczność w zaprowadzaniu ładu na lekcji, podejmowanie działań adekwatnych do wymogów zaistniałej sytuacji na lekcji, wiarygodność, zaufanie, wzbudzanie zaangażowania uczniów w lekcje, motywowanie do nauki oraz na-

stawienie na rozwój ucznia, a nie na zadania do zrealizowania (Dudzikowa, 1995, s. 167; por. Miko-Giedyk, 2018). Uczniowie dostrzegają te cechy w nauczycielu, doceniają go i poddają się jego wpływowi intelektualnemu i moralnemu. Posiadanie tych cech przez nauczyciela wzbudza u uczniów zaufanie i poczucie bezpieczeństwa oraz pewnej stabilności. Budowanie takich relacji między nauczycielem i uczniem sprawia, że w takiej relacji nauczyciel i uczniowie są razem, a nie przeciw sobie lub obok (Dudzikowa, 1995, s. 167, za: Miko-Giedyk, 2018). Niestety, takich nauczycieli jest bardzo mało, na co również wskazała M. Dudzikowa (2007, s. 174–175).

Mówiąc o autorytecie, warto przytoczyć także inne klasyfikacje czynników warunkujących bycie autorytetem. W literaturze przedmiotu zagadnienie to jest szeroko dyskutowane, dlatego w tym artykule odniosę się tylko do najistotniejszych czynników warunkujących budowanie autorytetu nauczycieli. Według Henryka Rowida (1957, s. 263) „na autorytet wychowawcy składają się przede wszystkim cechy charakteru i woli. Dzieci cenią sprawiedliwość, obowiązkowość, sumienność, stanowczość i konsekwencję, nawet surowość połączoną z wyrozumiałością, umiejętnością panowania nad sobą, a więc podobne cechy, jakie tworzą strukturę duchową osobowości nauczyciela”. Autor ten wymienia dwie grupy czynników sprzyjających umacnianiu się nauczycielskiego autorytetu:

- czynniki wewnętrzne: cechy osobowości nauczyciela, system wartości, stosunek do wychowanka i wynikający z tego sposób postępowania zmierzający do zaspokojenia jego potrzeb,
- czynniki zewnętrzne, które wynikają z przejawianego przez nauczyciela stosunku do szkoły i środowiska zawodowego, rodziców, państwa. Mogą one wpływać na siłę autorytetu nauczyciela, podwyższając go lub osłabiając (Rowid, 1957).

Cechy osobowe nauczyciela są podstawą budowania autorytetu. Istotne jest to, jakimi wartościami się kierują, w jaki sposób traktują swoich wychowanków oraz czy motywują do pracy. Cech tych można wymienić bardzo dużo. Klasyfikacji tych cech – wyznaczników bycia autorytetem – dokonało wielu pedagogów. Oprócz cech wymienionych powyżej do listy można dołączyć: świadomość siebie i swojego systemu wartości; umiejętność przeżywania i okazywania uczuć; pełnienie funkcji modelowych dla wychowanka; zainteresowanie ludźmi i sprawami społecznymi; jasne zasady etyczne; poczucie odpowiedzialności; umiejętność rozumienia wychowanka i zapewnienia mu bezpieczeństwa; sprzyjanie pozytywnemu działaniu ucznia. Konieczne warunki to: empatia, ciepło i opiekuńczość, otwartość, pozytywny stosunek i szacunek dla wspomaganego, a także konkretność i specyficzność (Gaś, 2001, s. 11–12). Zygmunt Mysłakowski (1971, s. 53) wskazał następujące cechy wzoru osobowości nauczyciela: umiejętność kontaktu z młodzieżą; czynna sympatia; poszanowanie godności ludzkiej ucznia; kredyt zaufania, jakim powinno się obdarzać młodzież; sprawiedliwość; zgodność między słowem a postępowaniem; niezawodność; umiejętność stawiania wymagań i konsekwencja w ich egzekwowaniu.

Podsumowując, warto przywołać myśl M. Dudzikowej, której zdaniem nauczyciel „staje się” autorytetem, a „wyposażenie” go w autorytet odbywa się zawsze przy współdziałaniu ucznia (Dudzikowa, 1995, za: Miko-Giedyk, 2018). Autorytet nauczyciela objawia się poprzez uczniów. To oni kreują swoich mistrzów i nadają im cechy, które wzbudzają w nich zaufanie i dają im poczucie bezpieczeństwa. Młodzi ludzie, dopiero rozpoczynający swoją przygodę z nauką, nie potrzebują nauczyciela-krytyka, który udowadnia im, że nie wiedzą, nie potrafią, nie dadzą rady. Potrzebują bowiem wsparcia, poczucia bezpieczeństwa, pozwolenia na popełnianie błędów i uczenia się wyciągania wniosków z błędów, a także wskazówek, jak ich nie popełniać. Potrzebują osoby, której zaufają, która będzie prowadziła ich po zawiłych ścieżkach nauki, zainspiruje do działania. Muszą mieć jednak pewność, że osoba, której zaufają, jest osobą sprawiedliwą, trzymającą się wartości moralnych. Nauczyciel staje się autorytetem. Nie jest to cecha przypisana do określonego zawodu, lecz wyłoniona w relacji uczeń–Mistrz. Autorytetu nie można sobie przypisać z pozycji bycia nauczycielem. Autorytet buduje się poprzez działania i postawy.

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE BADAŃ

Na potrzeby badań poddałam analizie treści 50 esejów napisanych przez studentów (wiek 19–23 lata) kształcących się na kierunkach nauczycielskich jednej z krakowskich uczelni. Treści esejów przeanalizowane zostały w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie: Jakie cechy osobowe decydują o autorytecie nauczyciela?

Wykorzystując analizę treści, wyłoniłam dominujące kategorie, które pozwoliły mi ustalić cechy osobowe nauczycieli, którzy cieszą się autorytetem wśród uczniów. Pojawiające się w analizie wypowiedzi studentów zostały zakodowane zgodnie z przyporządkowanymi im numerami według kolejności zapisu materiałów na dysku. Badane osoby (studenci) zostały zakodowane wielką literą S, a każda praca została opatrzona liczbą od 1 do 50 (kolejność zapisania pliku na dysku). Dobór próby w podjętych badaniach nie oznaczał „dobierania przypadków i materiałów, lecz dokonywanie wyborów w obrębie przypadków i materiałów” (Flick, 2010, s. 67). Należy zauważyć, że jakościowa orientacja badawcza pozwala odnieść wyniki badań wyłącznie do osób badanych, dlatego nie określono żadnych tendencji w wymiarze społecznym.

AUTORYTET NAUCZYCIELA W ŚWIETLE ANALIZY TREŚCI ESEJÓW

W tej części artykułu zaprezentowano najważniejsze kategorie związane z pojęciem autorytetu nauczyciela, wyłonione w trakcie czytania esejów. Warto zaznaczyć, że w swoich pracach badani opisywali głównie nauczycieli szkół średnich. Tylko w dwóch esejach studenci opisali nauczycieli ze szkoły podstawowej.

Wyłonione w trakcie analizy kategorie zostały zebrane i przedstawione w tabeli 1. Dokonując podziału na kategorie, oparłam się na koncepcji autorytetu nauczyciela M. Dudzikowej (1995). Do czynników cechujących autorytet nauczyciela zalicza ona: elastyczność, skuteczność w zaprowadzaniu ładu na lekcji, podejmowanie adekwatnych działań do wymogów zaistniałej sytuacji na lekcji, wiarygodność, zaufanie, imponowanie wiedzą merytoryczną, interesujące przekazywanie wiedzy, wzbudzanie zaangażowania uczniów w lekcje, motywowanie do nauki, nastawienie na rozwój ucznia (Dudzikowa, 1995). Dodatkowe kategorie, wyłonione w trakcie analizy, zostały zaprezentowane w tabeli 2.

Tabela 1. Cechy nauczycieli cieszących się autorytetem wśród uczniów na podstawie klasyfikacji M. Dudzikowej

Kategoria	Opis	
Imponująca wiedza merytoryczna	Była to osoba bardzo kompetentna, z powołaniem do nauczania i na odpowiednim miejscu	S1
	Była to kobieta niezwykle mądra i doświadczona w zawodzie. Potrafiła godzinami opowiadać o jakiejś książce z ogromnym zamiłowaniem. Jej słowa nigdy nie były kolokwialne, zawsze mówiła stylem odpowiednim do sytuacji – bardzo podniosłym. Te słowa były bardzo dobrze dobrane, a czasem archaiczne. Przykładowo nie mówiła „strona”, ale „stronica”. Elokwencja była jej zdecydowanie najlepszą cechą	S17
Interesujące przekazywanie wiedzy	Bardzo istotne jest to, jak przekazujemy wiedzę (...). [Dzięki niej] przekonałem się, że wiedzy nie trzeba przekazywać w sposób konwencjonalny, lekcje można bardzo urozmaicać; co więcej, warto to robić, gdyż bardzo dobrze wpływa to na przyswajanie wiedzy przez uczniów	S26
	Na jej zajęciach siedzieliśmy jak zahipnotyzowani, słuchając tego, co ma nam do powiedzenia. Miałam wrażenie, że przez pierwsze trzy tygodnie lekcji z Panią Kingą nauczyłam się więcej niż przez ostatnie trzy lata z poprzednią nauczycielką	S5
	Potrafił z łatwością przekazywać wiedzę, bo mimo trudnych lub mniej interesujących nas tematów lekcje były przyjemne i zrozumiałe	S9
	Ma wielką pasję do nauczania – wystarczyło mi słuchanie jej na lekcjach i od razu zapamiętywałam większość materiału	S11
	Słuchało się jej z zapartym tchem, sprawiała wrażenie bardzo obeznaną i naprawdę lubiącej swoją pracę, a przede wszystkim swoich uczniów	S37
Elastyczność/ Umiejętność szybkiego reagowania na zmiany	[Moja nauczycielka] jest dla mnie także wzorem tego, jak dbać o elastyczność w swojej pracy. Gdy zaczęła się pandemia koronawirusa, przygotowała się ona w pełni do wykonywania swojej pracy w sposób zdalny. Uczęszczała na kursy, by poprawić jakość swojej pracy, zakupiła z własnych pieniędzy tablet graficzny, by lekcje prowadzić w sposób łatwiejszy do zrozumienia dla ucznia	S26

Kategoria	Opis	
Ustalanie zasad pracy na zajęciach/Skuteczność w zaprowadzaniu ładu na lekcji	[Jedną z cech nauczyciela autorytetu jest umiejętność] stawiania granic. Uczniowie muszą wiedzieć, jakie obowiązują ich reguły i czego mogą oczekiwać od pedagoga. Zasady warto ustalać wspólnie na początku współpracy. Nauczyciel powinien potrafić utrzymać dyscyplinę wśród uczniów	S8
	[Nauczycielka] przeszła do ustalenia z nami zasad pracy. Wymagała nie tylko od nas, ale i od siebie; zasady, które ustaliliśmy, obowiązywały również ją. Nie mogliśmy jeść na lekcji, więc ona też nie jadła	S10
	W końcu postanowiła przedstawić nam zasady, jakie będą panować na jej zajęciach. Przypuszczam, że w tym momencie w każdym z nas serce biło dwa razy szybciej i zaczęliśmy panikować. Tyle wymagań, tyle nauki, tyle sprawdzianów... Po wyjściu z klasy jednogłośnie stwierdziliśmy, że jest to przedmiot, z którego naprawdę musimy się starać, bo w przeciwnym razie może być kiepsko	S19
	Ustalanie zasad pracy na lekcji było bardzo skuteczne. Wiedzieliśmy, jakie konsekwencje nam grożą, jak je złamiemy, dlatego byliśmy grzeczni	S47
Motywowanie do nauki	(...) mobilizowała nas do systematycznej pracy w domu. Uświadomiła nam doskonale, że praca w szkole nie wystarczy, musimy to utrzymywać w domu i poświęcać czas na naukę, choćby dziesięć minut dziennie, i to wystarczy	S1
	Miałem szczęście poznać wielu pedagogów, którzy potrafili wzbudzić we mnie chęci do uczenia się czegoś, co było ponad moje siły bądź szalenie mnie nudziło	S2
	Powiedziała mi: „Wiem, że możesz i jesteś wystarczająco zdolna, aby nadrobić zaległości i dobrze opanować ten materiał”. Brakowało mi kogoś, kto pokaże mi, że ten przedmiot może być ciekawy, kto będzie mnie traktował jako młodą osobę, która chce iść naprzód i się rozwijać, ale jak każdy ma wzloty i upadki. A przede wszystkim brakowało mi kogoś, komu mogłabym bez strachu powiedzieć, że czegoś nie rozumiem i kto z uśmiechem na twarzy wytłumaczyłby mi to ponownie	S5
	(...) powiedziała tylko, że każdy z nas jest wspaniały i wyjątkowy i wie, że wszyscy osiągniemy sukces. To było niezwykle budujące, bo nigdy wcześniej od nikogo nie usłyszeliśmy takich słów. Zwykle bywało tak, że nauczyciele ponizali nas i obniżali naszą pewność siebie	S19
	Pan Michał wierzył w możliwości każdego, stopniowo podwyższał poprzeczkę w wyznaczonych zadaniach. Bez względu na mój młody wiek, mogłam stworzyć własny projekt wydarzenia kulturalnego i później z jego pomocą go zrealizować	S22

Kategoria	Opis	
Zaangażowanie w rozwój uczniów	(...) uprosiła Dyrekcję szkoły o dodatkowe godziny dla nas i dwa razy w tygodniu zostawała z nami po zajęciach, aby ćwiczyć rozwiązywanie próbnych arkuszy maturalnych. Mówiła, że wierzy w to, że my też możemy jeszcze nadrobić zaległości i ze spokojem podejść do matury, a potem dostać się na wymarzone studia. Pani Kinga wierzyła w nas i nasze możliwości, mimo że my sami w siebie nie wierzyliśmy	S5
	Mój mistrz jednak poświęcał mi swój czas na zajęciach dodatkowych zorganizowanych specjalnie dla mnie. Oficjalnie były nazywane zajęciami powtórkowymi do matury, jednak jako jedyna uczęszczałam na nie dwa razy w tygodniu. Czy mu się opłacało to? Odpowiedź jest prosta: nie. Organizacja zajęć dwa razy w tygodniu, i to w czasie dłuższym niż godzina lekcyjna, nie była opłacalna	S14
	Organizowała dodatkowe zajęcia dla chętnych, na których ćwiczyliśmy trudniejszy dla nas materiał	S21
	(...) moja wychowawczyni interesowała się swoimi wychowankami, starała się nam doradzać, a także wskazywać na możliwości samorozwoju	S26
	Motywowała nas do nauki, brania udziału w konkursach. Widziała w nas potencjał. Pomagała nam rozwijać swoje zainteresowania	S31
Podejmowanie adekwatnych działań do wymogów istniejącej sytuacji na lekcji	Umiała też wpłynąć na dobre zachowanie tych niegrzecznych (zazwyczaj) chłopców; jako wtedy młody nauczyciel, bez wieloletniego doświadczenia, miała swoje metody, które działały na każdego	S1
Wzbudzenie zaangażowania uczniów w lekcje	Na lekcjach zawsze dawała z siebie 100% i wymagała od nas tego samego zaangażowania	S1
	Swoimi sposobami motywowała nas do aktywności na zajęciach. U niej nie było złych odpowiedzi. Rozumiała, że możemy czegoś nie wiedzieć	S37
	Bardzo lubiliśmy jej lekcje, ponieważ dawała z siebie wszystko, co mogła, żebyśmy dobrze zrozumieli temat. A my dzięki temu chcieliśmy wiedzieć więcej. Robiliśmy to nie tylko dla siebie, ale też dla niej	S41

Źródło: badania własne.

Z analizy treści esejów wynika, że z cech typowanych przez M. Dudzikową badani studenci nie wskazali jednoznacznie wiarygodności nauczyciela jako cechy jego autorytetu. Może wynikać to z tego, że posiadanie cech wymienionych przez tę badaczkę oraz zwrócenie uwagi na inne cechy, czyni z nauczycieli osoby wiarygodne. Zbiór określonych cech definiujących autorytet nadaje wiarygodność i prawdziwość działań nauczyciela – autorytetu. W tabeli 2 zestawiono dodatkowe cechy, które według młodzieży pozwalają uzyskać nauczycielowi miano autorytetu.

Tabela 2. Cechy nauczycieli cieszących się autorytetem wśród uczniów – nowe kategorie

Kategoria	Opis	
Umiejętność stawiania granic	Od początku dała się poznać jako wspaniała, aczkolwiek wymagająca osoba i umiejąca stawiać granice	S11
	Istotne jest jednak, aby dziecko знаło granice, które ów nauczyciel powinien wyznaczyć. Jest to kluczem do sukcesu, aby uzyskać świetne efekty w nauce z danego przedmiotu	S13
Stawianie odpowiednich wymagań	Jako nauczyciel języka była bardzo wymagająca, dużo od nas oczekiwała, ale właśnie dzięki niej pokochałam języki obce i ich naukę	S1
	Nigdy nie miałam do czynienia z osobą, która przy byciu wymagającą, jednocześnie dawała tyle od siebie. (...). Była wymagająca, ale jasno wyrażała swoje wymagania	S4
	Była niezwykle wymagająca, ale potrafiła doskonale przekazywać swoją wiedzę	S37
Cechy osobowe	Osobą bardzo ciepłą i życzliwą dla innych	S1
	(...) była wyrozumiała, cierpliwa, zawsze uśmiechnięta, przychodziła na lekcje z sercem na dłoni. Rozmawiała z nami i słuchała nas, pomogła nam uwierzyć, że możemy, jesteśmy zdolni i wszyscy musimy to potraktować jak wielkie wyzwanie i wspaniałą przygodę	S5
	Wyróżniał się wśród innych nauczycieli, swobodnie rozmawiał z uczniami, żartował podczas lekcji, organizował ciekawe wydarzenia szkolne. Bardzo szybko wzbudził w całej mojej klasie sympatię i chęć do nauki na jego zajęcia	S9
	Z chęcią potrafi wysłuchać każdego ucznia, stara się znaleźć rozwiązania ich problemów. I – chyba najważniejsze! – umie z uczniami nawiązać relację, dbać o nich, mieć z nimi dobry kontakt	S11
	Jeśli nie rozumieliśmy jakiegoś zagadnienia, to mogliśmy poprosić o wytłumaczenie jeszcze raz, nie denerwowała się wtedy, nie obwiniała, że jej nie słuchamy, tylko spokojnie tłumaczyła od nowa	S19
	Pani Profesor była wymagającą nauczycielką, jednak miała otwarte serce dla swoich uczniów. W trudnych sytuacjach dążyła do porozumienia oraz tłumaczyła nam, co robimy źle, natomiast nigdy nie podniosła na nas głosu czy nas krytykowała. W każdym momencie mogliśmy prosić ją o pomoc czy radę, nie tylko w kwestii nauki, ale także odnośnie codzienności. Zawsze miała uśmiech na twarzy, co sprawiało, że widząc ją, każdy z nas był w dobrym humorze, nawet jeśli dzień w szkole był dosyć ciężki	S25

Kategoria	Opis	
Otwartość na problemy uczniów/Empatia	(...) zawsze nam bardzo pomagała, rozmawiała z nami o problemach i zawsze chciała pomóc, niezależnie o jakie kwestie chodziło. Można było z nią porozmawiać na każdy temat, podejść do niej na przerwie, poza dyżurem i też zawsze chętnie z nami rozmawiała	S1
	Była osobą, której naprawdę zależało na uczniach. Mieliśmy w klasie kilku problemowych uczniów – nie oceniała ich, spędzała dużo czasu na rozmowach z pedagog szkolną oraz z nimi. Niektórzy byli w naprawdę złej sytuacji, migrowali między klasami lub lądowali w ośrodkach opiekuńczo-wychowawczych. Nawet wtedy odwiedzała ich, przynosiła im upominki i pokazywała, że ktoś o nich pamięta i walczy	S4
	Kiedy jakiś uczeń nie radził sobie z przedmiotem, miał słabe wyniki lub nie pojawiał się długo na lekcjach – ona od razu się interesowała, prosiła tę osobę na rozmowę (oczywiście na osobności), często również kontaktowała się z naszymi rodzicami, gdy coś ją naprawdę niepokoiło	S7
	Nauczyciel, który mógłby stać się dla uczniów autorytetem, powinien za największą wartość przyjąć empatię do drugiego człowieka. Jedynie takiej osobie jesteśmy w stanie w pełni zaufać	S8
	Czuli, że mogą z nią rozmawiać nawet na tematy zupełnie niezwiązane z muzyką. Jej łagodne usposobienie i niezwykła empatia dawała wszystkim poczucie bezpieczeństwa	S16
	Wiedzieliśmy, że możemy na niej polegać, że zawsze otrzymamy pomoc, wsparcie, dobre słowo	S19
	Bardzo ważne jest, aby dziecko czuło w nauczycielu oparcie oraz potrafiło mu zaufać i zwrócić się w trudnej chwili o pomoc. Tym bardziej taki wychowawca, który stanowi podporę dla wychowanka, będzie w stanie zyskać u niego miano autorytetu. Gdy dziecko ma trudną sytuację w domu, pochodzi z rodziny patologicznej, ważne, aby zyskał bezpieczeństwo wśród grona pedagogicznego i przyjaznej szkoły	S39
	Zadania nauczyciela wcale nie należą do łatwych. Wychowawca powinien wziąć pod uwagę, że dzieci mają różną sytuację w domu, która często uniemożliwia im znalezienie autorytetu w rodzicach czy innych krewnych. W takim przypadku niezmiernie ważne jest, aby nauczyciel okazał pomoc i wsparcie dziecku. Tym samym może jawić się dla niego jako inspiracja oraz zyskać miano autorytetu, które dziecko będzie pamiętało aż do starości	S45
Indywidualizowanie procesu nauczania	Lekcje muzyki (...) były również niezwykłe. Dawała ona wszystkim równe szanse. Ci, którzy nie potrafili śpiewać, nie zostali przez nią z automatu przekreśleni. Przydzielała im wtedy odpowiedzialne zadania, jak np. przygotowywanie nagłośnienia na chóralskie występy czy możliwość zaprezentowania na zajęciach rodzaju ulubionej muzyki. Uczniowie, którzy do tej pory nie interesowali się życiem Chopina czy Mozarta, teraz słuchali ich utworów z zapartym tchem	S16

Kategoria	Opis	
Dobra organizacja pracy	Kilka razy zabrała nas również na małe wycieczki, np. do pobliskiego teatru czy muzeum, a czasem po prostu na spacer po okolicy. Mimo to nigdy nie byliśmy do tyłu z materiałem	S7
	Zawsze potrafiła wszystko dobrze zorganizować. Każda lekcja była dobrze zorganizowana. Nie zdarzyło jej się, żeby nie zdążyć na lekcji omówić zagadnienia	S49
Posiadanie własnych zainteresowań	Autorytet wzbudza nauczyciel, który sam posiada zainteresowania oraz osiągnięcia, które są widoczne dla uczniów. Motywuje ich to do dalszej pracy, wzbudza respekt, podziw, a nawet zachwyty. W taki sposób pedagog może być źródłem wymagań, wyzwań poznawczych czy społecznych, stymulujących rozwój wychowanka, wskazujących mu kierunki działania oraz oczekiwane efekty	S13
	[Nauczycielka] posiadała nie tylko wiedzę z przedmiotu, którego uczyła. Miała też wiele pasji i zainteresowań, którymi się z nami dzieliła. Nas też uczyła, że trzeba mieć pasję i je rozwijać	S43
Wartości moralne	Bycie sprawiedliwym w decydujący sposób wpływa na ocenę współpracy z nauczycielem. Nauczyciel, który posiada wiedzę i pasję, ale nie trzyma się ustalonych zasad, nie daje uczniom niezbędnego w procesie nauczania poczucia bezpieczeństwa. Zmieniając kryteria ocen, nie buduje w nich motywacji. W taki sposób sprawia, że uczniowie czują się niepewnie	S8
	Pani Monika jest wyrozumiałą osobą, umie docenić, gdy ktoś się stara, ale po prostu jest sprawiedliwa. Pani Monika wymagała tyle, ile nas nauczyła, ile przekazała nam wiedzy, nie traktowała nas jako robotów	S11
	Ważna jest zatem tolerancja, równe traktowanie wychowanków i dawanie im jednakowych szans. Pamiętajmy, że każdy może mieć w życiu trudne chwile. Nie tylko dorosły, ale również dziecko	S13
Zaufanie	Po rozmowie z Anią okazało się, że pani w tamtym momencie stała się świetnym motywatorem, wytłumaczyła, że wszystkie jej obawy i lęki mają źródło jedynie w jej głowie. Po chwili dziewczyna uspokoiła się i sama zdecydowała kontynuować trasę. Podobno podczas tej wędrowki rozmawiały na różne inspirujące tematy i pani pomogła jej rozwiązać jakiś problem. Natomiast szczegółów nikt nie zna, wszystko zostało między nimi	S17
	Nie rozumiałam wielu rzeczy w życiu i zapewne wielu nie zrozumiałam, ale ona sprawiła, że spojrzałam na pewne sprawy z innej strony. Kiedyś nosiłam w sobie ogromny żal do wielu osób, ale dzięki niej nauczyłam się przebaczać i patrzeć na pewne sprawy z zupełnie innej perspektywy. To też sprawiło, że zaczęłam być bardziej optymistyczną osobą	S19
	Mieliśmy do niej zaufanie. Wiedzieliśmy, że możemy opowiedzieć jej o każdym naszym problemie, a on zostanie tylko między nami	S42

Źródło: badania własne.

Analizę wyników badań rozpocznę fragmentem wypowiedzi jednego z badanych: „(...) cechami, które charakteryzują nauczyciela z autorytetem, są traktowanie uczniów po partnersku, odznaczanie się wysoką kulturą osobistą, posiadanie wysokiego poziomu wiedzy ogólnej, krytycyzm wobec siebie, zaangażowanie w działalność społeczną, ciągle podnoszenie swoich kwalifikacji, dokształcanie, zachowanie dystansu w relacjach z uczniami” (S8). W wypowiedzi tej wybrzmiała większość cech, które zostały wyeksponowane jako kategorie opisujące cechy autorytetu. Wart odnotowania jest zauważony przez studentkę (S8) krytycyzm wobec siebie. Można pośrednio utożsamiać go z refleksyjnością jako nieodłączną cechę autorytetu. Według Scotta G. Parisa i Lindy R. Ayres (1997, s. 112) „refleksyjni nauczyciele stają się nauczycielami-autorytetami, którzy wiodą za sobą innych, tworząc wyzwania dla swych uczniów i organizując środowisko wychowawcze”. Refleksyjny nauczyciel ciągle dokonuje samooceny (Gołębiak, 1998; Szymczyk, 2009; Łukasik, Jagielska, 2016; Perkowska-Klejman, 2018). Jest to osoba, która dokonuje namysłu nad swoim postępowaniem zawodowym, warształem pracy, metodami i technikami, którymi pracuje. Jest to osoba, która potrafi obiektywnie spojrzeć na swoje działania, dokonać autoewaluacji. Refleksyjność pozwala nauczycielowi wzbudzać tę cechę również w uczniach. Uczy ich uczenia się przez własne doświadczenia (Paris, Ayres, 1997, s. 111, za: Szymczyk, 2009). Inną ważną cechę nauczyciela-mistrza jest również zauważone przez studentkę (S8) nastawienie i gotowość nauczyciela do podnoszenia kwalifikacji, dokształcania, rozwoju. Uwidacznia to znaczenie dla uczniów w wyborze autorytetu, znaczenie nastawienia nauczyciela na całościowy rozwój. Wskazanie, jak ważne dla uczniów jest dążenie do samorozwoju, bycie na bieżąco z tym, co nowe, odrzucanie tego, co już nieaktualne w wiedzy (por. Łukasik, 2018, 2020, 2021a), potwierdza, że dla studentów jest to znacząca cecha, warunkująca postrzeganie nauczyciela jako autorytetu.

Przeprowadzone analizy materiału badawczego pozwalają stwierdzić, że nauczyciel-autorytet posiada cechy, których lista nadal jest nieomknięta. Pewne ponadczasowe cechy zostały wskazane w literaturze pedagogicznej. Analiza materiału badawczego prowadzi do wniosku, że tych cech jest znacznie więcej i są to cechy indywidualne, których „materializowanie się” jest uzależnione od jednostki, która buduje swój wewnętrzny obraz autorytetu. Każda jednostka posiada swój indywidualny zbiór cech budujących autorytet. Warto podkreślić, że cechy, które wyodrębniła M. Dudzikowa (1995), przejawiały się w większości esejów. Są to kompetencje merytoryczne oraz umiejętność przekazywania wiedzy, która jest nieodłącznie powiązana z pasją do wykonywanego zawodu. Nauczyciel, który posiada pasję i lubi to, co robi, potrafi zmotywować uczniów do działania (Łukasik, 2016). Ważnym aspektem pracy wychowawczej są też kompetencje pedagogiczne nauczycieli (Dróżka, 1997, 2008; Łukasik i in., 2018). Są one bardzo wysoko cenione przez uczniów, dają poczucie bezpieczeństwa, wprowadzają pewien porządek do codziennego funkcjonowania ucznia w życiu szkolnym. Kompetencje pedagogiczne przejawiają się

w umiejętności ustalania zasad na lekcji, skuteczności w zaprowadzaniu ładu na lekcji, podejmowaniu adekwatnych działań do wymogów zaistniałej sytuacji na lekcji itp. To co młodzi ludzie wskazują jako cechę autorytetu nauczyciela, jednocześnie w opinii studentów studiów nauczycielskich stanowi dla nich największe wyzwanie. Badania nad kompetencjami nauczycieli wykazały, że kompetencje pedagogiczne są najniżej oceniane przez przyszłych nauczycieli (Łukasik, Jagielska, 2016). Innymi cechami osobowymi nauczyciela, które są traktowane jako wyznaczniki autorytetu, są otwartość na relacje z uczniami oraz bycie życzliwym, wyrozumiałym, cierpliwym. Te cechy budują poczucie bezpieczeństwa i zaufanie do nauczyciela. Bez poczucia bezpieczeństwa i zaufania niemożliwe jest nawiązanie dobrych relacji, a także osiągnięcie sukcesu edukacyjnego wśród uczniów. Kolejną ważną cechą nauczyciela-autorytetu są wartości moralne, którymi się kieruje. Młodzi ludzie zaliczają do nich: sprawiedliwość, konsekwentne działania, trzymanie się ustalonych zasad oraz stawianie granic. Również dobra organizacja pracy sprzyja budowaniu autorytetu. Inną cechą, na którą wskazali uczniowie, jest umiejętność szybkiego reagowania na zmiany, dopasowania się do sytuacji. Kolejną cechą jest umiejętność motywowania do nauki, zaangażowanie w rozwój uczniów, czyli po prostu dawanie czegoś więcej od siebie, nie tylko trzymanie się sztywnych ram narzucanych przez szkołę. Zaangażowanie w rozwój ucznia powiązane jest z indywidualizacją nauczania, która pozwala uczniom odnieść sukces edukacyjny. Ważnym czynnikiem cechującym autorytet jest też otwartość na problemy uczniów oraz empatia – są one powiązane z cechami osobowymi jednostki. Kompetencje merytoryczne pozwalają również na podejmowanie działań adekwatnych do wymogów zaistniałej sytuacji na lekcji. Nauczyciel powinien posiadać wiedzę nie tylko merytoryczną z zakresu wykładanego przedmiotu, lecz także pedagogiczną, która umożliwi mu panowanie nad sytuacjami trudnymi. Ponadto według młodzieży ważne jest to, żeby nauczyciel posiadał pasję i zainteresowania. O istotności tej kategorii wspomina w swoich publikacjach Joanna M. Łukasik (2018, 2020). Twierdzi ona, że edukacja potrzebuje nauczycieli otwartych na zmianę, dbających o swój samorozwój, aktualizację wiedzy oraz mających nawyk poszukiwania i odkrywania nowych obszarów zainteresowań. Nauczyciel powinien być gotowy do poszerzania wiedzy i rozwijania swoich zainteresowań przez całe życie (Łukasik, 2018, 2020).

O tych cechach nauczyciela-autorytetu pisała M. Dudzikowa. Są to cechy ponadczasowe, które pomimo gwałtownych zmian, są stałe. Skąd zatem kryzys autorytetu? O tym, że w edukacji mamy kryzys autorytetu, nie można nie wspomnieć. Analiza materiału przyczyniła się nie tylko do wyłonienia cech nauczycieli, którzy stali się dla studentów autorytetami. W wielu esejach pojawiły się zdania, w których młodzi ludzie wskazali na fakt, że na swojej drodze spotkali wielu nauczycieli będących antyautorytetami. Byli to nauczyciele „krytykanci”, niezaangażowani w pracę dydaktyczną i budowanie relacji z uczniami, zmęczeni pracą, niekompetentni, niewyrozumiali, wymagający od innych, a nigdy od siebie

itp. Wśród badanych osób były również takie, które nie spotkały na swej drodze edukacyjnej autorytetów i dlatego za swój autorytet uznają wybitnych pedagogów, np. Janusza Korczaka, nauczycieli z ognisk muzycznych czy rodziców.

WNIOSKI

W podsumowaniu rozważań na temat autorytetu nauczyciela posłużę się słowami Mirosława J. Szymańskiego:

(...) trwający od wielu lat spór o to, czy nauczanie jest sztuką czy rzemiosłem, okazał się trudny do rozstrzygnięcia. Stało się tak zapewne dlatego, że wśród licznej rzeszy przedstawicieli zawodu nauczycielskiego bywają mistrzowie i artyści, niemało jest dobrych i bardzo dobrych rzemieślników, zdarzają się niestety osoby, które nie zasługują także i na to miano (...). Oznaczać to musi wprowadzenie mechanizmów eliminowania z zawodu nauczycielskiego osób niespełniających podstawowych oczekiwań. (Szymański, 2005, s. 3)

Rodzi się pytanie: Dlaczego autorytet jest tak ważny w procesie nauczania i wychowania jednostki? Jak stwierdził Leszek Kołakowski (1994, s. 32), „efektywne dziedziczenie wartości jest zarazem dziełem autorytetu, a wszelki akt emancypacji od autorytetu może powstać tylko w imię wartości dzięki autorytetowi przyswojonych”. Jeśli chcemy wychować społeczeństwo oparte na wartościach, musimy do wartości wychowywać. Autorytet budują takie cechy jak: wiedza, zaangażowanie w rozwój jednostki, ale również w swój rozwój, umiejętność motywowania do działania, przede wszystkim zaś trzymanie się określonego systemu wartości. Edukacja i wychowanie nie mają zatem sensu, jeśli nie są oparte na autorytecie. Posiadanie pewnych wzorców osobowych, naśladowanie osób o określonych cechach czy wartościach moralnych jest podstawą sukcesu w nauczaniu i wychowaniu. Dzieci i młodzież poszukują wzorców osobowych, autorytetów.

Wiele wypowiedzi dotyczących nauczycieli, których można uznać za antyautorytety, skłania do refleksji nad kształceniem do tego zawodu. Badani wskazali, że to nie brak wiedzy merytorycznej z nauczanego przedmiotu przyczynił się do wskazania w rozważaniach cech nauczycieli antyautorytetów. Był to raczej brak kompetencji pedagogicznych, pożądanych przez młodych umiejętności społecznych czy też brak kierowania się wartościami moralnymi, do których zaliczają m.in. sprawiedliwość. Warto więc przemyśleć rozszerzenie liczby godzin w module pedagogicznym oraz wprowadzić do kształcenia przedmioty nawiązujące do projektowania rozwoju osobistego (Łukasik, 2020). Zwiększenie liczby godzin przedmiotów pedagogicznych będzie miało sens, jeśli będą je wykładać osoby z wykształceniem pedagogicznym. Może warto rozważyć wprowadzenie egzaminów wstępnych na kierunku nauczycielskie i dokonywać selekcji do zawodu (por. Łukasik, 2021a, 2021b)? Może trudniejszy dostęp do edukacji na studiach nauczycielskich podniesie prestiż tego zawodu, a jednocześnie przyczyni się do budowania edukacji i wychowania w oparciu o autorytety?

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Arendt, H. (1994). *Między czasem minionym a przyszłym. Osiem ćwiczeń z myśli politycznej*. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Chalas, K., Maj, A. (red.). (2016). *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*. Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne Polwen.
- Doroszewski, W. (2006). *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dróżka, W. (1997). *Młode pokolenie nauczycieli*. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego.
- Dróżka, W. (2008). Indywidualny styl pedagogiczny jako przejaw twórczości nauczycieli – na podstawie badań autobiograficznych. *Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne*, 17, 65–78.
- Dudzikowa, M. (1995). Autorytet nauczyciela w opinii uczniów. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, (8), 3–11.
- Dudzikowa, M. (2007). O autorytecie nauczyciela – z fotografią w kolorze sepii w tle. W: *Pomyśl siebie... Minieseje dla wychowawcy klasy* (s. 159–181). Gdańsk: GWP.
- Dudzikowa, M. (2008). Autorytet jest zawsze relacją. *Psychologia w Szkole*, (3), 3–11.
- Dudzikowa, M. (2010). Autorytet z klamką w tle. *Głos Pedagogiczny*, (16), 8–12.
- Flick, U. (2010). *Projektowanie badania jakościowego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gaś, Z.B. (2001). *Doskonalący się nauczyciel*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Gołębiński, B.D. (1998). *Zmiany edukacji nauczycieli. Wiedza – biegłość – refleksyjność*. Toruń–Poznań: Wydawnictwo Edytor.
- Kerschensteiner, G. (1914). *Der Begriff der staatsbürgerlichen Erziehung*. München: Oldenbourg Verlag.
- Kołąkowski, L. (1994). *Obecność mitu*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Kwiatkowska, H. (2008). *Pedeutologia*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Łażewska, D. (2013). „Drogi mistrz” czy „mistrz drogi”? Autorytet pedagogiczny w czasach postmodernity. W: D. Łażewska (red.), *Autorytet w wychowaniu i edukacji* (s. 58–76). Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie.
- Łukasik, J.M. (2016). *Poznać siebie i dbać o rozwój. W drodze do sukcesu*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ignatianum.
- Łukasik, J.M. (2018). Rozwój osobisty nauczyciela – nieobecna kategoria. *Ruch Pedagogiczny*, (2), 29–37.
- Łukasik, J.M. (2020). Rozwój osobisty i zawodowy nauczycielek w okresie wczesnej dorosłości. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, (3), 85–97.
- Łukasik, J.M. (2021a). Motywy wyboru zawodu nauczyciela przez studentów uczelni artystycznych. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, (1), 63–75.
- Łukasik, J.M. (2021b). *Konkursy pamiątkarskie w pedeutologii. Tradycje, tendencje, perspektywy badań*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Łukasik, J.M., Jagielska, K. (2016). Refleksyjność emerytowanych nauczycieli jako czynnik zmiany i rozwoju osobistego. W: K. Jagielska, J.M. Łukasik, N.G. Piłkuła (red.), *Rozwój nauczyciela – od wczesnej do późnej dorosłości* (s. 173–183). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Łukasik, J.M., Jagielska, K., Duda, A., Koperna, P., Mróz, A., Sobieszkańska, K. (2018). Pedagogical Competencies of Teachers at the Beginning of Their Professional Career. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 221, 21–25.
- Miko-Giedyk, J. (2018). Profesor Marii Dudzikowej troska o autorytet nauczyciela. *Parezja*, (2), 81–96. DOI: <https://doi.org/10.15290/parezja.2018.10.08>

- Mysłakowski, Z. (1971). *Pisma wybrane*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Olearczyk, T. (2012). Autorytet nauczyciela. *Wychowawca*, (10), 10–13.
- Paris, S.G., Ayres, L.R. (1997). *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem*. Warszawa: WSiP.
- Pieter, J. (1963). *Słownik psychologiczny*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Piwowarski, R. (2013). Życie i praca polskiego nauczyciela oraz czynniki budujące i niszczące jego autorytet. *Ruch Pedagogiczny*, (2), 19–35. DOI: <https://doi.org/10.17951/lrp.2016.35.3.19>
- Piwowarski, R. (2018). Prestiż i zarobki polskich nauczycieli. *Ruch Pedagogiczny*, (2), 39–54.
- Piwowarski, R. (2020). Czy praca nauczycieli jest ceniona? W: J. Madalińska-Michalak, A. Wiłkomirska (red.), *Pedagogika i edukacja wobec kryzysu zaufania, wspólnotowości i autonomii* (s. 267–286). Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
DOI: <https://doi.org/10.31338/uw.9788323542957.pp.267-286>
- Rowid, H. (1957). *Podstawy i zasady wychowania*. Warszawa: Wydawnictwo Wspólna Sprawa.
- Skarga, B. (2007). *Człowiek to nie jest piękne zwierzę*. Kraków: Znak.
- Smak, M., Walczak, D. (2015). *Pozycja społeczno-zawodowa nauczycieli. Raport z badań jakościowych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Szempruch, J. (2013). *Pedeutologia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Szymański, M. (2005). Nauczyciel jako profesjonalista. *Nowa Szkoła*, (6).
- Szymczyk, J. (2009). Bycie (stawanie się) refleksyjnym nauczycielem. Perspektywa socjokulturowa. *Forum Dydaktyczne*, (5–6), 50–58.
- Tchorzewski, A. de (2017). Autorytet i jego struktura aksjologiczna. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 5(20), 187–212. DOI: <https://doi.org/10.12775/SPI.2017.5.008>
- Witkowski, L. (2009). *Wyzwania autorytetu w praktyce społecznej i kulturze symbolicznej (przechadzki krytyczne w poszukiwaniu dyskursu w teorii)*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

NETOGRAFIA

- Perkowska-Klejman, A. (2018). *Przegląd literatury przedmiotu: Refleksyjność w kontekście uczenia się. Poszukiwanie pojęć, modeli i metod*. Pobrane z: https://alocus.ceo.org.pl/sites/alocus.ceo.org.pl/files/perkowska-klejman_a.pdf (dostęp: 15.02.2021).

ABSTRACT

The article presents the results of own research on the perception of teacher authority by students of teacher studies. The theoretical part presents a definitional approach to the concept of authority and indicates the factors conditioning the perception of a teacher by students as an authority. The empirical part presents the results of own research. Fifty essays written by students of teaching faculties (aged 19–23) were analyzed. The selection of the research sample was convenient. The analysis of the essays' content made it possible to specify the teacher's qualities, which are perceived by the respondents as the features of authority. These features included, among others, moral values, openness, commitment to the teaching process, motivation to act, openness to other people. In the analyzed essays, students often indicated that on their educational path they had met many anti-authorities, teachers who demotivated them to act and subjected them to excessive criticism. The summary presents practical conclusions for preparing students to perform the teaching profession.

Keywords: authority; students of teacher studies; teacher; authority of the teaching profession; teacher's qualities